

Римо-Католицькі храми України

РИМО-КАТОЛИЦЬКІ ХРАМИ УКРАЇНИ

Андрій Івченко
канд. геогр. наук,
стар. наук. співроб.
Інституту географії
НАН України,
м. Київ

Історично Римо-католицька церква – найдавніша зі світових релігій (буддизму, християнства та ісламу), присутніх на українських землях від часів Київської Русі (від X ст.), коли князь Володимир охрестив (988 р.) своїх підданих. Після остаточного розколу християнської церкви (1054 р.) на католицьку (очолювану Папою Римським) та православну (під проводом Вселенського Патріарха Константинопольського) церкви більшість теренів пристала до східного православ'я. Наприкінці Середньовіччя за часів Речі Посполитої (XIV–XVIII ст.) православ'я поширилося на схід зусиллями чисельних католицьких чернечих орденів (бенедиктинців, домініканців, францисканців, бернардинців, кармелітів, єзуїтів та ін.), які досить суттєво впливали на релігійне, духовне, громадсько-політичне життя та розвивали церковне будівництво ледь не на всіх правобережних українських землях. Римо-католики місцевими мешканцями сприймалися як представники передусім польської церкви навіть у часи понад сторічної втрати Польщею власної державної незалежності. За часів Австро-Угорської та Російської імперій Римо-католицька церква перебувала у несприятливих умовах, а за радянських часів зазнала більших переслідувань.

Українська латинська ієрархія була відновлена (16 січня 1991 р.) ще до проголошення Україною незалежності, дипломатичні відносини між Україною та Святим Престолом встановлені (8 лютого 1992 р.), коли *Іоанн Павло II* видав бреве (декрет) «Ucrainam Nationem», в якому заснував Апостольську нунціатуру в Україні. Усталеної структури Римо-католицька церква в Україні (*лат.* Ecclesia Catholica Romana in Ucraina) – складова частина Католицької (Вселенської) Церкви, очолюваної Папою Римським, – в цілому набула на початку 2000-х.

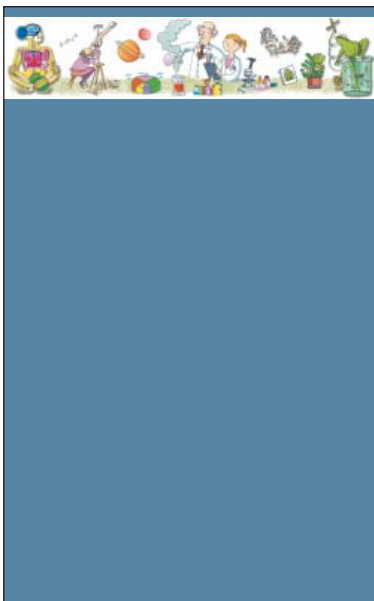
Станом на 2018 рік церква латинського (римського) обряду нараховує: 7 дієцезій; 900 діючих парафій; 18 управлінь; 109 монастирів (понад 640 ченців та черниць); 41 місію; 6 братств; 608 священнослужителів (більша половина з

яких (326 осіб) – іноземці); 10 духовних навчальних закладів (понад 380 слухачів); майже 400 недільних шкіл; два десятки друкованих та електронних засобів масової інформації; найбільший паломницький центр – Всеукраїнський Санктуарій Матері Божої Святого Скапулярію у Бердичівському монастирі Ордену босих кармелітів та до 900 тисяч віруючих (близько 1 % віруючих в Україні).

Віруючі Римо-католицької церкви в Україні за територіальними ознаками об'єднані в архієпископію (архієпархію) і 6 дієцезій (єпархій): Львівська архієпископія заснована в Галичі 1375 р., перенесена до Львова 1412 р. та відновлена 1991 р. Папою Іоанном Павло II, територія архієпископії поширюється на Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську та Чернівецьку області (площа 57,7 тис. км², 4 єпископи, 12 деканатів, 271 парафія; кафедральний собор – Архієпископальна базиліка Успіння Пресвятої Діви Марії у Львові); Кам'янець-Подільська дієцезія заснована 1375 р., відновлювалася 1991 р., охоплює Вінницьку та Хмельницьку області (площа 47,2 тис. км², 3 єпископи, 8 деканатів, 207 парафій; кафедральний собор Апостолів Петра і Павла в Кам'янці-Подільському); Луцька дієцезія заснована 1428 р., відновлена 1996 р. і поширює свою юрисдикцію на Волинську та Рівненську області (площа 40,2 тис. км², 2 єпископи, 2 деканати, 36 парафій; кафедральний собор Апостолів Петра і Павла в Луцьку); Київсько-Житомирська дієцезія заснована 1321 р. в Києві, відновлена 1991 р. з центром у Житомирі, охоплює території Житомирської, Київської, Черкаської та Чернігівської областей (площа 111,6 тис. км², 2 єпископи, 11 деканатів, 149 парафій; кафедральний собор Святої Софії в Житомирі, співкафедральний собор Святого Олександра в Києві); Мукачівська дієцезія постанала у складі Егерської

(1346 р.) та Сату-Марської (1804 р.) дієцезій, запроваджена Закарпатська Апостольська Адміністрація (1993 р.) і Мукачівська дієцезія (2002 р.), що опікується територією Закарпатської області (площа 12,8 тис. км², 1 єпископ, 7 деканатів, 95 парафій; кафедральний собор Святого Мартіна Турського в Мукачеві); Харківсько-Запорізька дієцезія, найбільша в країні за площею (196,3 тис. км²), заснована 2002 р. через підпорядкування (виділених зі складу Кам'янець-Подільської і Києво-Житомирської дієцезій) територій Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Луганської, Полтавської, Сумської та Харківської областей (4 єпископи, 7 деканатів, 40 парафій; кафедральний собор Успіння Пресвятої Діви Марії у Харкові, конкафедральний собор Бога-Отця Милосердного в Запоріжжі); Одесько-Сімферопольська дієцезія заснована 2002 р. шляхом підпорядкування (виділених зі складу Кам'янець-Подільської дієцезії) територій Кіровоградської, Миколаївської, Одеської, Херсонської областей та Автономної республіки Крим (площа 138,0 тис. км², 2 єпископи, 7 деканатів, 40 парафій; кафедральний собор Успіння Пресвятої Діви Марії в Одесі).

Переважає більшість релігійних парафій Римо-католицької церкви діють у західній (правобережній) частині України (понад 90 %), на колишніх східних теренах Австро-Угорщини і Польщі та на південно-західному краю колишньої Російської імперії, де розташовані побудовані в XVII–XIX ст. костели. Храми лівобережної та південної України переважно побудовані стараннями нечисленних католицьких громад у містах імперської Росії (XIX ст. – початок XX ст.) та за часів незалежності України (1991 р. – по теп. час).

1. Місто Київ

Костел святого Миколая та Національний будинок органної та камерної музики України – діючий римо-католицький храм, побудований (1899–1909 рр., архітектори **С.В. Валовський**, **В.В. Городецький**, скульптор **Е. Сала**) у неоготичному стилі за сприяння графа **В.М. Браницького** в центральній частині Києва на західному схилі Печерського пагорба до лівого берега річки Либідь. Костел вирізняється з густої міської забудови високими стрілчастими шпилями (заввишки 55 м), стрункими пропорціями, легкістю та ясністю композиційної структури. У планово-просторовій композиції храм вирішений у вигляді хрещатого в плані базиліки з розвинутим трансептом, двома вежами на головному (західному) фасаді (з трьома порталами, величезним круглим вітражним «трояндовим» вікном, над яким підноситься трикутний фронтон) і меншою сигнатуркою з дзвоном над середохрест'ям. Храм закритий (1936 р.) та обладнаний під складські приміщення, пошкоджений артилерійським обстрілом (1943 р.). У 1954–1956 рр. проведено ремонтно-реставраційні роботи фасаду; костел передано (1978 р.) Будинку органної музики, після реставрації і встановлення органу компанії «Rieger-Kloss» використовується (від 1981 р.) як

концертний зал. Від 1992 р. в храмі регулярно проводяться богослужіння. Його відвідав (25.06.2001) папа римський Іоанн Павло II. Костел належить державі і використовується водночас як концертний та як храм парафії Святого Миколая Київського деканату Київсько-Житомирської дієцезії Римо-католицької церкви.

2. Вінницька область. Шаргородський район, село Мурафа

Костел Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії – діючий римо-католицький храм у Мурафі, побудований (1786–1791 рр.) для домініканського монастиря за сприяння володаря містечка **І.К. Потоцького** (похованого в крипті під порогом входу до костелу) на лівому березі річки Мурафа (ліва притока Дністра). Планово-просторова структура домінуючої над округою будівлі (костел поставлений на вирівняному майданчику, піднятому над вулицею підпорною стіною) вирішена в традиційних формах двобаштових базилік, коли високі башти (раніше розкриті для бою дзвонів) фланкують портал з трикутним фронтоном і волютами. Всередині восьмистопна базиліка оформлена пілястрами ко-

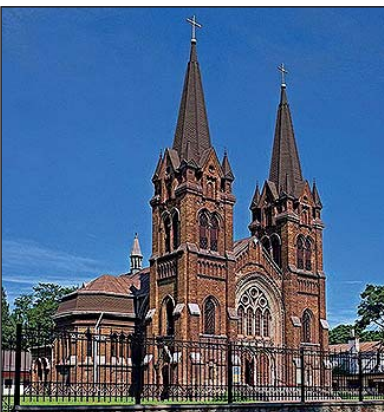
ринфського ордену з позолоченими капітелями, а чепурні завитки і волюти обрамовують орган (належить авторству віденського майстра J. Hesse) на хорах. У замках архівольту середнього нефу вміщено герби визначних польських родин – **Потоцьких** та **Грохольських**. Примітні старі бронзові з кришталем люстри та вітражі виготовлені (1895 р.) у Варшаві. У першій половині року Домініканський монастир було ліквідовано (1850 р.) російською імперською владою, ченців розпущено, а костел з тих пір лишається парафіяльним. Нині він є центром Мурафського деканату (однієї із найбільших парафій – близько 5 тис. осіб) Кам'янець-Подільської дієцезії Римо-католицької церкви.

3. Волинська область. Місто Луцьк

Кафедральний костел Святих Апостолів Петра і Павла – побудований (1616–1639 рр., архітектор **Дж. Бріано**) представниками ордену єзуїтів у старій центральній частині Луцька на високому правому березі річки Стир поруч з Замком Любарта. Костел є пам'яткою архітектури національного значення та перебуває у складі Історико-культурного заповідника «Старий Луцьк». На східних єзуїтських територіях луцький костел найбільший – заввишки 42 м (від підлоги до верхньої частини хреста на центральному куполі), а підвали заглиблені на 6 м. Внаслідок кількох пожеж та перебудов (архітектори **П. Гіжицький**, **М. Соболевський**, **Ю. Умінський**, **Ф. Гродзицький**) архітектурний вигляд костелу змінювався від ренесансного до частково барокового і класицистичного.

Нинішній храм є тринавною хрестовокупольною базилікою на основі грецького хреста з обхідними галереями та двома вежами (західна чотирикутна, східна восьмикутна, що є однією із загадок храму) на кутах головного фасаду. Просторова композиція костелу триярусна: нижній двоповерховий ярус формують бічні нави, обхідні галереї з баштами та приміщення з обох боків пресвітерію; середній ярус утворюється трансептом та середньою навою; верхній ярус – куполами над середньою навою та баштами, що увінчані католицькими символами та хрестами. У храмі існував (1980–1990 рр.) Волинський обласний музей атеїзму, а нині костел Святих Апостолів Петра і Павла є кафедральним собором Луцької дієцезії Римо-католицької церкви.

4. Дніпропетровська область. Місто Кам'янське (Дніпродзержинськ)

Костел святого Миколая – діючий римо-католицький храм, побудований (1895–1897 рр., архітектор **М. Хорманський**) в неоготичному стилі за ініціативи директора-розпорядника Дніпровського заводу на кошти робітників і службовців Дніпровського заводу за участю Металургійного товариства. Істинним шедевром костелу вважалося вирізане з липи розп'яття Ісуса Христа, що містилося в центрі різьбленої дерев'яної вівтарної частини, де на найпочеснішому місці були встановлені фігури святих Миколи і Варвари. Чудовою була гіпсова фігура Христа в труні, закритій скляним ковпаком і встановленій в малому вівтарі Серця Ісуса, яку охороняли дві фігури римських стражників у шоломах і зі списками. Костел закритий (1929 р.) для богослужінь, в ньому розміщувався вій-

ськомат. Богослужіння відновлені (1991 р.), храм відреставрований до 100-річчя побудови (1997 р.) за сприяння виконкому Дніпродзержинська та Дніпровського меткомбінату. Нині Костел святого Миколая є одним із небагатьох уцілілих римо-католицьких храмів у центральних областях України – підпорядкований Дніпропетровському деканат Харківсько-Запорізької дієцезії Римо-католицької церкви.

5. Донецька область.

Місто Донецьк

Костел Ісуса Христа Царя – діючий римо-католицький храм, перший костел у Донецьку, побудований (2006 р., архітектор **В.О. Нісневич**) в неоготичному стилі у північно-західній частині міста за сприяння католиків Польщі та Німеччини. Були також освячені орган храму (2007 р.) та білосніжна скульптура Христа Царя (2011 р.) перед костелом. У костелі парафії Святого Йосипа Ремісника Донецького деканату Харківсько-Запорізької дієцезії Римо-католицької церкви влаштовуються концерти органної музики. Парафію обслуговують отці христосівці (товариство Христове для Закордонної Полонії) та черниці-урсулинки (згромадження Сестер Урсулинок Серця Ісуса Умиряючого).

6. Житомирська область.

Місто Бердичів

Костел Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії – нижній костел монастиря босих кармелітів побудований (1634–1642 рр.) за сприяння воєводи і генерального старости київського краю **Я. Тишкевича** (1590–1649) на високому правому березі річки Гнилоп'ять та освячений під титулом Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії, святого Михаїла Архангела, святого Йоана Хрестителя та святого Йоана Євангеліста. На підвалинах нижнього храму споруджено (1739–1754 рр., архітектор **Я. de Vitte**) новий бароковий костел, коронований (1756 рр.) подарованими Папою Бенедиктом XIV коронами чудотворний образ Матері Божої, переданий (1642 р.) кармелітам для верхнього храму засновником монастиря Я. Тишкевичем. Після закриття монастиря (1864 р.) російською царською владою святиня стала парафіяльною, потім знову нею опікувалися (1918–1926 рр.) босі кармеліти, після чого костел було закрито (1926–1991 рр.). У верхньому храмі був музей, у нижньому – ате-

їстичний кінотеатр та спортзал, відбулася часткова реставрація святині (1970–1980 рр.). Повернені верхній і нижній костели (1991 р.) знову обслуговуються кармелітами. Папа римський **Іоанн Павло II** освятив у Кракові (9.06.1997) копію втраченої чудотворної ікони Матері Божої (створену краківською художницею **Б. Мухой-Совінською**), короновану (1998) папськими коронами, а храм став дієцезійним санктуарієм Матері Божої Бердичівської, який на XXXVIII конференції Римо-католицьких єпископів України був оголошений (27.10.2011) Всеукраїнським санктуарієм Матері Божої Святого Скапулярію.

7. Закарпатська область. Місто Мукачеве

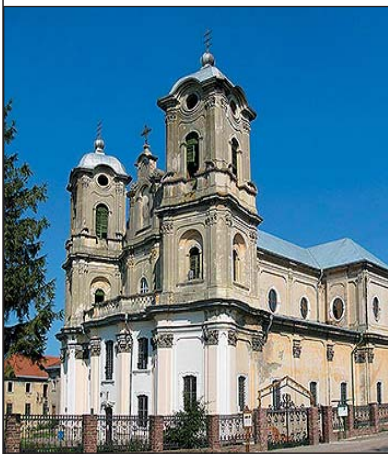
Кафедральний костел Святого Мартина – римо-католицький храм, побудований (1904 р., архітектор **А. Ціглер**) в стилі романтичної неоготики на місці старого католицького храму (однієї з перших культових споруд Мукачеве) та названий на честь покровителя міста **Мартина Турського** (317–397). Костел оформлений у світло-коричневих тонах, головна найвища башта прикрашена годинником, а вхідний портал декорований склепінчастою аркою та колонами. Музичний орган збудований (1913 р.) **О. Рігером** з Будапешту. При вході до собору знаходиться вівтарний образ – картина угорського художника В. Мадараса із зруйнованої церкви села Софія, на якому зображено першого угорського короля Стефана I Святого, який передає свою корону через Діву Марію турботливому Богу. Перлиною костелу вважається старовинна готична кам'яна однонавна з потужними станами з контрфорсами каплиця Святого Йосипа (XIV ст.). Поряд із храмом – єдина будівля, вціліла від колишнього костелу. Кафедральний костел Святого Мартина – головний храм (2002) Мукачівської дієцезії Римо-католицької церкви.

8. Запорозька область.

Місто Запоріжжя

Костел Бога Отця Милосердного – діючий римо-католицький храм, побудований (1999–2004 рр.) за проектом запорізьких архітекторів в південній частині запорізького парку ім. О.С. Пушкіна, являє собою прямокутну (35х15 м) в плані тринавову центрально-купольну споруду з двома двоярусними вежами центрального фасаду і багаторушними арками трансепту східного хору. Фасади собору Бога Отця Милосердного виконані у стилі аскетичного мінімалізму, прикрашені складно-профільним карнизом та арковим порталом центрального входу, декоративними главками веж і високим світловим барабаном куполу, кутовим рустом та об'ємною нішею хору, що в поєднанні з масивними основними елементами лише підкреслює загальний натхненно-піднесений вигляд собору. Конгрегація у справах єпископів постановила надати (2005 р.) храму статус співкафедрального, і встановлено (2011) статус співкафедру Санктуарієм Бога Отця Милосердного Харківсько-Запорізької дієцезії Римо-католицької церкви.

9. Івано-Франківська область.

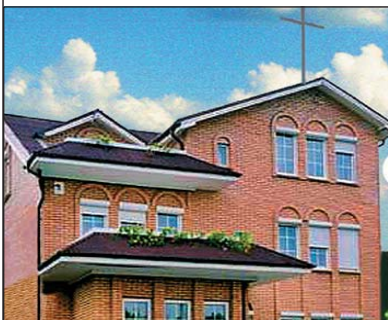
Місто Городенка

Костел Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії – пам'ятка архітектури національного значення XVIII ст. у стилі пізнього бароко, побудована (1745–1769 рр., архітектори **Б. Меретин, П. Полейовський**, скульптор **Й.Г. Пінзель**) у центрі Городенки на історичному Покутті. До комплексу колишнього монастиря театинців також входять корпус монастирських келій і коринфська колона зі статуєю Пречистої Діви Марії перед входом до костелу. Храм та монастирська резиденція Конгрегації регулярних клириків Божественного Провидіння засновані (1743 р.) за сприяння канівського старости **М.В. Потоцького** (1707/1708–1782). Костел кілька разів реставрувався (1860-ті, 1905–1906, 1920-ті роки). За радянської доби у приміщеннях пам'ятки перебувало професійно-технічне училище механізаторів, а за часів незалежності комплекс споруд кляштору перебуває в стані перманентної реставрації. Храм являє собою тринаву (центральна нава вища за бічні) цегляну базиліку. Головний фасад заокруглений, із двома скісно поставленими до осі споруди бічними триярусними вежами, вкритими бароковими дахами, декорованими коринфським ордером, з балконом над порталом входу. Зі сходу до храму прилягає П-подібний у плані корпус келій, поєднаний окремим переходом.

10. Кіровоградська область. Місто Кропивницький

Костел Святого Духу – діючий римо-католицький храм Кропивницького деканату Одесько-Сімферопольської дієцезії Римо-католицької церкви, побудований (1997–2002 рр.) на центральній вулиці Кіровограда (нині – Кропивницький), для парафії Святого Духа, зареєстрований у незалежній Україні (25.12.1992). Костел дореволюційної однойменної парафії побудований (1875–1882 рр.) в Єлисаветграді, зруйнований (1936) через розширення заводу «Червона Зірка», де частина стіни храму збереглася у ковальському цеху.

11. Луганська область.

Місто Луганськ

Каплиця Різдва Пресвятої Діви Марії – діючий римо-католицький храм парафії Різдва Пресвятої Діви Марії Донецького деканату Харківсько-Запорізької дієцезії Римо-католицької церкви, розташований у викупленому (1994 р.) громадою двоповерховому приватному будинку в центрі міста Луганськ та переобладнаного під костел.

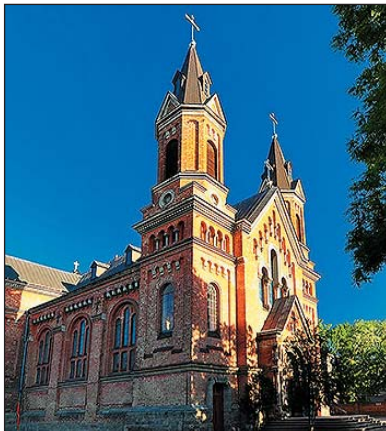

12. Львівська область.

Місто Львів

Архікафедральна базиліка Успіння Пресвятої Діви Марії (Латинський кафедральний собор) – діючий римо-католицький костел, головний храм Львівської архідієцезії римо-католицької церкви, розташований в центрі Львова (поруч з площею Ринок), пам'ятка сакральної архітектури XIV–XVIII ст. національного значення та Санктуарій Матері Божої Милостивої і Божого Милосердя. Костел заснований (1380 р.), збудований (1490-ті), неодноразово перебудовувався і добудовувався. Будівля тринавна, зального типу (довжина – 67 м, ширина – 23 м, висота вежі – 66 м), з гранчастою абсидою. З парадного (західного) входу до храму примикають два квадратні в плані об'єми дзвіниць (права дзвіниця збудована лише до висоти склепінь нави).

Храм збудований із цегли двох відтінків та блоків з міоценового вапняку і вапнистого пісковика з каменоломень Розточчя. Основний простір майже кубічний, його стіни і склепіння вкриті численними фресками. Початково собор зовні підпирали 12 чотириярусних контрфорсів, що закінчуються нижче дахового карнизу. Пізніші прибудови значно ускладнили конфігурацію храму, проміжки між контрфорсами використовувалися для будівництва каплиць – родинних усипальниць заможних міщан та львівських патрициїв. Дотепер збереглося 8 каплиць: Бичування Христа (Кампіанів), Святого Антонія, Святих Дарів (Вишневецьких), Святого Казимира, Святого Йосифа, Христа Милосердного, Матері Божої Ченстоховської, Христа Розп'ятого.

13. Миколаївська область.

Місто Миколаїв

Костел святого Йосипа – діючий римо-католицький храм, побудований (1891–1895 рр., архітектор **В.О. Домбровський**) у центрі міста Миколаїв у стилі еклектизму (з характерними елементами неороманських і неоготичних будівель), з червоної цегли в плані хреста (45х28 м), з двома вежами (заввишки 49 м) з конусними дахами. Вікна прикрашали вітражі, виготовлені в Німеччині, бічні каплиці та вівтарну частину – фрески **А. Стишалецького**, статуї Серця Ісуса і Марії (по обидві сторони головної нави) та святого Антонія Падуанського (між головною і бічною навою), виготовлені в майстерні **Шпетковського** у Варшаві. Костел був закритий (1935 р.), переданий

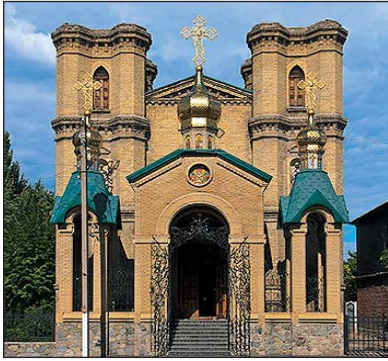
міському історико-археологічному музею (1936 р.) і спортивному клубу товариства «Трудові резерви» (1949 р.), повернений католицькій громаді (1991 р.). До 110-річчя храму німецькі католики з Бохума подарували великий орган фірми братів Штокман, вироблений (1950 р.) у Вестфалії та встановлений (2009 р.) у парафіяльному костелі святого Йосипа Миколаївського деканату Одесько-Сімферопольської дієцезії Римо-католицької церкви.

14. Одеська область.

Місто Одеса

Кафедральний костел Успіння Пресвятої Діви Марії – діючий римо-католицький храм, головний собор Одесько-Сімферопольської дієцезії римо-католицької церкви, присвячений Внебовзяттю (Небовзяттю, Взяттю на Небеса) Богородиці. Заснований в 1844 р., побудований (1847–1853 рр., архітектори **Ф. Моранді, Ф. Гонсьоровський**) в романсько-готичному стилі: фронти та вікна дзвіниці виконані у готичному стилі, подвійні напівкруглі вікна, напівколони і восьмикутний купол – у романському стилі. Папа Пій IX подарував собору мармурову хрестильну купель, різна кафедра була виготовлена з мармуру. Костел побудований у формі латинського хреста (розрахований на майже 2000 віруючих), орган розташований над центральним входом. Закритий (1935 р.), використовувався як болгарсько-німецький клуб, перебудований (1949 р.) на спортивну залу, повернутий громаді в 1991 р.

15. Полтавська область. Місто Кременчук

Свято-Миколаївський кафедральний собор – діючий православний кафедральний храм Української православної церкви Київського Патріархату, колишній римо-католицький костел святого Йосифа, побудований (1910 р.) у готичному стилі в центральній частині Кременчука на кошти полтавської дворянки **Г. Котович**, пам'ятка міської архітектури. Функціонував до 1919 р. Після експропріації радянською владою в костелі розміщувалися будинки культури, урочистостей та офіцерів, кінотеатр, дитячо-юнацька спортивна школа №2 (1971–1991 рр.). Богослужіння відновлено (1991 р.) громадою Української автокефальної православної церкви, після Об'єднавчого

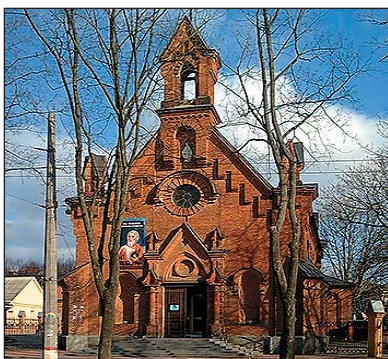
Собору (1992 р.) належить громаді святого Миколая Чудотворця Української православної церкви Київського Патріархату, будучи другою кафедрою Полтавської єпархії. За час православної історії храму прибудовано вхідний портал, встановлено куполи з хрестами, виготовлено чотириярусний різьблений іконостас, розписані інтер'єри (1990–2010-ті рр.; художники **М. Ладєйщиков**, **М. Бутко**).

16. Рівненська область. Місто Корець

Костел Святого Антонія – діючий римо-католицький храм, побудований (1706 р.) у бароковому стилі на лівому березі річки Корчик за сприяння пароха отця **С. Кропорницького** разом з парафіяльною спільнотою та висвячений на честь Успіння Пресвятої Діви Марії. Унікальність костелу полягає у зміні його просторової орієнтації (первісно був зорієнтований південь–північ, а переорієнтація на традиційне захід–схід відбулася при реконструкції (1915–1916 рр.)), коли суттєво розширили об'єм храму та висвятили на честь Святого Антонія. Костел був закритий (1962–1990 рр.) і використовувався

як склад-магазин хімічних матеріалів. Після повернення католицькій громаді (1990 р.) та освячення (1994 р.) після реконструкції є діючим парафіяльним храмом Луцької дієцезії Римо-католицької церкви.

17. Сумська область. Місто Суми

Костел Благовіщення Пресвятої Діви Марії – діючий римо-католицький костел, побудований (1900–1911 рр.) в готичному стилі з червоної цегли в центрі міста Суми на правому березі річки Псел за сприяння цукрозаводчика **П.І. Харитоненка**. Являє собою невеликий храм з високим дахом, торцем повернутим до вулиці, з пілястрами та стрілочними вікнами на бокових фасадах, з вікном-розою над входом на центральному порталі костелу, дуже схожому на портали середньовічних костелів. На високому фронтоні розташована стрілочна арка, на краях якої містяться невеличкі вежі. За радянської влади костел був закритий (1932 р.), використовувався

як обласний краєзнавчий музей (1945–1953 рр.), спортивний зал Сумського педінституту і середньої школи №8 (від 1972 р.). Повернутий католицькій громаді (1994 р.) Сумського деканату Харківсько-Запорізької дієцезії Римо-католицької церкви.

18. Тернопільська область. Місто Чортків

Костел Матері Божої Святого Розарію та Святого Станіслава (Домініканський костел) – діючий римо-католицький костел, побудований (1610-ті рр.) для домініканського монастиря за сприяння польського шляхтича **С. Гольського** (бл. 1553–1612 рр.) у центрі міста Чортків на правому березі річки Серет, перебудований та значно розширений (1910 р., архітектор **Я.К. Зубжицький-Сас**) у стилі надвіслянської готики, прикрашений скульптурами святих (майстри **Ч. Стопл**, **Д. Станкевич**). Костел був закритий (1946–1989 рр.) та деякий час використовувався як складське приміщення. Повернутий

домініканцям, нині – деканальний храм Чортківського деканату Львівської архідієцезії Римо-католицької церкви, Санктуарій Матері Божої Святого Розарію (від 2009 р.).

19. Харківська область. Місто Харків

Кафедральний костел Успіння Пресвятої Діви Марії – діючий римо-католицький кафедральний собор Харкова (міська пам'ятка архітектури), головний собор Харківсько-Запорізької дієцезії римо-католицької церкви, освячений на честь Взяття на Небеса Пресвятої Діви Марії, побудований (1887–1892 рр.; архітектор **Б.Г. Михайловський**), має форму базиліки, високу готичну дзвіницю з круглим вікном-розеткою в другому ярусі, увінчану шпилем; орган, встановлений 1901 року, виготовлений на Етгітонській фабриці в Баварії. При храмі були відкриті богадільня для нужденних, притулок для дітей-сиріт, парафіяль-

на школа, каплиця на цвинтарі. Храм закритий (1940 р.) і переданий театру ім. Т.Г. Шевченка; богослужіння відновлені (1942–1945 рр.); остаточно закритий (1945 р.) та переданий під базу кінопрокату, а приміщення було поділено на два поверхи з безліччю кімнат. Храм повернуто католицькій громаді 1991 року. Після тривалого відновлення та облаштування інтер'єру храм перетворився (2002 р.) на головний собор Харківсько-Запорізької дієцезії Римо-католицької церкви.

20. Херсонська область. Місто Херсон

Костел Пресвятого Серця Ісуса – діючий римо-католицький храм, первинно побудований (1787 р.) на трикутній площі в північно-західній частині купецького передмістя Херсона на честь Спасителя; на його місці побудований (1820-ті рр.) мурований костел, освячений під титулом святих Пія і Миколая; під час перебудови (1840-і рр.) до нього також добудували вежу та освятили як кафедральний собор Святого Антонія новоутвореної єпархії; після чергової перебудови костел освячений (1887 р.) під титулом святого Миколая. Костел закритий за

радянської влади (1931 р.), довгий час приміщення використовувалося для майстерень по ремонту кіноапаратури, згодом було перебудоване (1958 р.) під міський дитячий кінотеатр ім. П. Морозова. Приміщення повернуто (1994 р.) римо-католицькій громаді та після корінної реконструкції (2000-ті) будівля перетворилася на парафіяльний костел Херсонського деканату Одесько-Сімферопольської дієцезії Римо-католицької церкви.

21. Хмельницька область. Місто Кам'янець-Подільський

Кафедральний костел святих Апостолів Петра і Павла – діючий римо-католицький храм, кафедральний костел Кам'янець-Подільської дієцезії Римо-католицької церкви у місті Кам'янець-Подільський, визначна пам'ятка історії культури та архітектури держави, одна з головних туристичних атракцій міста. Архітектурний ансамбль костелу (що містить риси архітектури ренесансу, бароко, неоготики) включає в себе власне костел, дзвіницю, тріумфальну арку та мінарет. Костел являє собою 3-навову базиліку з мурованими стінами на вапняковому

розчині; заснований близько 1375 року; корпус первинного кафедрального костелу з вівтарем побудований (1428–1430 рр.) на сучасному місці; костел був перетворений на мусульманську мечеть (1672–1699 рр.), католицьку сакральну атрибутику з храму прибрано, ренесансну каплицю на західному фасаді забито камінням і перетворено на підмурки мінарету. За новою мирною угодою Туреччина повернула Кам'янець-Подільський Речі Посполитій (1699 р.), Костел відремонтували та оздобили інтер'єри в стилі пізнього бароко (1737–1755 рр.; архітектор **Я. de Vimpe**), 40-метровий мінарет залишили на місці, прикрасивши (1756 р.) його верхівку 4,5-метровою скульптурою Мадонни. В ансамблі Петро-Павлівського костелу на честь візиту польського короля **Станіслава Августа** зведено тріумфальну арку (1781 р.). Собор втратив статус кафедрального (1866 р.) після ліквідації царем **Олександром II** дієцезії, поновив статус у 1918–1935 рр., перебував закритим (1935–1990 рр.), коли в соборі деякий час працював Музей історії релігії та атеїзму, знову став кафедральним після відновлення дієцезії (1991 р.).

22. Черкаська область. Місто Городище

Михайлівська церква – діючий православний храм, побудований (1844 р.) як типовий готичний католицький костел в центрі міста Городище за сприяння і коштом новоросійського та бессарабського генерал-губернатора **М.С. Воронцова** (1782–1856 рр.), який мав неподалік (в Мошнах) великий маєток. Храм

було поновлено (1941–1961 рр.), потім храм було закрито вдруге і пристосованою під спортивний зал. Храм повернутої громаді (1989 р.), відбудована (у первісному вигляді) дзвіниця. Свято-Михайлівською церквою опікується Черкаська єпархія Української православної церкви.

23. Чернівецька область. Місто Чернівці

Базиліка Воздвиження Всечесного Хреста – діючий римо-католицький храм, зі статусом малої базиліки (2014 р.), побудований (1787–1814 рр., інженери *Фенріх, Нойсснер, Байнгольц, Марін, Тенікорис*) неподалік Ринкової площі, одна з перших мурованих споруд у Чернівцях. Головний фасад, вирішений у вигляді фальшивого чотириколонного портика доричного ордера, завершується дзвіницею з годинником і курантами, встановленими в 1818 р., що кілька разів мінялися на новіші. На бічній стіні (південній) костелу зберігся найстаріший в Західній Україні сонячний годинник. Внутрішній об'єм

3-навний, центральний зі склепінням, утримуваним могутніми стовпами. Інтер'єр костелу зберігся в первісному вигляді – значну художню цінність мають вітражі та олійні розписи плафону. На балконі встановлений великий орган (1866 р.), який нагороджувався (1870-ті) за найкращий органний тембр в Європі медалями у Відні і Парижі і донині супроводить богослужіння та концерти класичної і духовної музики. Під час останньої реконструкції (1909–1910 рр.) шпильастий дах було замінено на куполоподібний. Храм належить до Чернівецького деканату Львівської архієпископії Римо-католицької церкви.

24. Чернігівська область. Місто Чернігів

Костел Зішестя Святого Духа – діючий римо-католицький храм, побудований (2002–2015 рр.) в модерновому стилі в складі парафіяльного комплексу (костел, дзвіниця та будинок для священників) в центральній частині Чернігова зусиллями отців-облатів, котрі опікуються парафією Святого Духу Київсько-Житомирської дієцезії Римо-католицької церкви. Нині в костелі служать священники зі Згромадження Місіонерів Облатів Непорочної Марії.

25. Автономна Республіка Крим. Місто Ялта

Костел Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії – діючий парафіяльний римо-католицький храм у центрі Ялти на лівому березі річки Учан-Су, побудований (1898–1906 рр.; архітектор *М.П. Краснов*) в західноєвропейському середньовічному стилі коштом переважно парафіян (через скруту – без органу і з недобудованою вежею). Будівля являє собою витягнутий хрест, стіни складені з тесаного світло-сірого каменю; внутрішній об'єм 3-навний, розділений кам'яними колонами, покритими штучним мармуром; загальна площа храму близько 500 м². Над парадним входом розташована готична троянда, укладена в коло, під нею напис

«*Богу і Непорочній Богородиці Марії присвячується*». Костел закритий для богослужіння (1927 р.), пристосований під спортивний зал, а згодом під музейний зал історичного музею та виставки голограм, Будинок органної та камерної музики (1988 р.); встановлений орган компанії «Rieger-Kloss». Храм повернуто віруючим (1993 р.); нині це – парафіяльний костел Кримського деканату Одесько-Сімферопольської дієцезії Римо-католицької церкви, де служать отці-домініканці (орден Братів Проповідників). ■